

Mg.art. **Evita Semule**
Latvijas Kultūras akadēmija

BRĪVDABAS MASU PASĀKUMU DROŠĪBAS ASPEKTI. IZAICINĀJUMI LATVIJĀ

SAFETY ASPECTS OF OUTDOOR MASS EVENTS. CHALLENGES IN LATVIA

<https://doi.org/10.55877/kkmp.2024.3.589>

Abstract

One of the integral components of organizing public events is risk management, the purpose of which is to anticipate and prevent possible threats in time. Risk management has several directions, but within the framework of this article, the focus is on one of the most important aspects – security.

Different types of events and the characteristic features of outdoor mass events are studied in the paper. Comprehensive study of safety aspects, which are part of risk management, is focusing directly on examples of open-air mass events. In the empirical part, case analysis is used in the “*Rimi*” *Riga Marathon* and the *Celebration of the Blessed Virgin Mary in Aglona* in order to find out the experience and challenges when planning various security issues in open-air mass events.

Keywords: *outdoor mass events, risk management, security aspects of events.*

Ievads

Viena no publisku pasākumu organizēšanas neatņemamām sastāvdaļām ir risku menedžments, kura mērķis ir savlaicīgi paredzēt un novērst iespējamus draudus. Risku menedžmentam ir vairāki virzieni, bet šī raksta ietvaros centrējums vērsts uz vienu no būtiskākajiem aspektiem – drošību, uz ko pasaules mērogā tiek likts arvien lielāks uzsvars [Nedelman 2017]. Nozīmīgi šie drošības aspekti ir tieši lielos masu pasākumos, kur pūlis var kļūt nekontrolējams, līdz ar to rodas paaugstināta bīstamība. Pastiprināta uzmanība dažādiem drošības jautājumiem pasākumos un dažādi jauni, tostarp neierasti, risinājumi bija novērojami Covid-19 pandēmijas laikā un pēc tās.

Stingrie pulcēšanās ierobežojumi un augstās sanitārās prasības radīja jaunus izaicinājumus un pielāgošanos pasākumu organizatoriem, veicot risku menedžmentu.

Arī Latvijā drošības aspektiem kultūras pasākumos tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība, ilgu laiku meklējot iespējas sakārtot tiesību aktu regulējumu šajā jomā [LSM 2019]. 2021. gadā tika pieņemti būtiski grozījumi “Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā” [Saeima 2005], kas paredz stingrākus mehānismus drošības prasībām masu pasākumos, īpaši izceļot paaugstinātas bīstamības pasākumus. Pasākumu organizatoriem ir dažāda pieredze un zināšanas par drošības aspektu ievērošanu un pielietojumu brīvdabas masu pasākumos. Ja risku menedžmentam netiek pievērsta vajadzīgā uzmanība, pasākuma laikā var tikt apdraudēta apmeklētāju un darbinieku drošība. Īpaši svarīgi drošībai pievērst pastiprinātu uzmanību, ja plānots liela mēroga pasākums, kas norisinās pirmo reizi vai ir kādi citi būtiski aspekti. Piemēram, gatavojoties 2023. gada Dziesmu un Deju svētkiem, organizētājiem nācās ņemt vērā, ka jaunās estrādes konstrukcija noteica arī jaunu evakuācijas plānu izveidi, cilvēku plūsmas organizēšanu, dzeramā ūdens novietojumu, medicīnisko resursu izvietojumu, utt. Rakstā analizēti pasākumi, kuru norise tika plānota Covid-19 pandēmijas laikā, kad drošības aspektiem tika pievērsta vislielākā uzmanība. Un, lai arī pēc pandēmijas lielākā daļa ierobežojumu vairs nav aktuāli, tomēr liela daļa drošības pasākumu izmantojami arī šobrīd, plānojot pasākumu norisi.

Raksta autore izvirza pētniecisko jautājumu: kādi ir brīvdabas masu pasākumu izaicinājumi drošības jomā?

Teorētiskais pamatojums

Šī darba galvenais centrējums ir brīvdabas masu pasākumi ar to atpazīstamiem elementiem. Tos var raksturot un klasificēt kā dažādu tipu norises (piemēram, sporta un atpūtas pasākumi vai kultūras svinības), liela mēroga, atpazīstami, ilggadēji, nacionālas vai starptautiskas nozīmes sarīkojumi, kas norisinās ārpus telpām un vienkopus pulcē lielas cilvēku masas [Getz 2012; Dowson 2015].

Brīvdabas masu pasākuma formāts tiek atzīts par piemērotāku gados jaunākai paaudzei, kas daudz elastīgāk spēj pielāgoties vides maiņām [Goldblatt 2013]. Apmeklētāji, nākot uz pasākumu, parasti gaida augstu kvalitāti dažādās jomās, un nereti tieši brīvdabas pasākumiem tas var kļūt par papildus slogu, jo cilvēki, atrodoties ārā, tomēr vēlas saņemt arī tādus pakalpojumus, kā ieraduši iekštelpās [Shone 2010].

Vairāki brīvdabas masu pasākumu raksturojoši elementi tiešā veidā arī ietekmē risku menedžmentu konkrētajā pasākumā, vienlaikus iezīmējot vairākas kopīgas tendences un potenciālus draudus.

Risks pēc definīcijas ir “iespējamās briesmas; zaudējuma iespēja pārdrošā, arī neapdomīgā rīcībā, darbībā” [LLVV 2021]. Tomēr risku izpratne nozarēs var nedaudz

atšķirties, un pasākumu nozarē tas var tikt skaidrots kā “nenoteiktība, kura radusies iespējamu notikumu rezultātā” [Goldblatt 2001: 163].

Lai novērstu dažāda veida riskus, tiek īstenots risku menedžments, kas paredz atšķirīgus posmus un darbības. Risku menedžmentu var raksturot kā “praksi analizēt visus faktorus ar zaudējumu risku, lai samazinātu potenciālos un reālos zaudējumus līdz organizācijai pieņemamam līmenim” [Goldblatt 2001: 163]. Risku menedžmentu var iedalīt trīs lielās fāzēs – preventīvie pasākumi pirms norises, darbi norises laikā un darbi pēc pasākuma. Pats risku menedžments var būt gan kā atsevišķs darbības virziens vai iekļaujoša sadaļa dažādās pasākuma organizēšanas jomās [Goldblatt 2013].

Potenciālo draudu apzināšana dažādos drošības aspektos ir viena no risku menedžmenta funkcijām. Darba procesā iespējamus draudus un to pārraudzību var kategorizēt dažādās sadaļās, piemēram, pēc norises zonām (apkārtnē, galvenā teritorija, skatuves, aizskatuves, autostāvvietas), pēc norises laika (pirms pasākuma, norises laikā, pēc pasākuma) vai pēc dažādiem drošības aspektu elementiem (pūļa menedžments, transports, drošība un kārtība u. c.) [Korstanje, Raj, Griffin 2018].

Organizējot brīvdabas masu pasākumu, jāņem vērā dažādi aspekti un potenciālie draudi. Vienmēr būs arī tādi apdraudējumi, kas var individuāli veidoties katram pasākumam, apzinoties, ka jebkurš pasākums savā būtībā ir unikāls. Pastāv vairāki faktori, par kuriem galvenokārt jādoma, organizējot jebkuru publisko pasākumu, un ir tādi faktori, kas specifiski tieši brīvdabas masu pasākumiem. Tā kā risku menedžmentā tiek izmantotas dažādas metodes un rīki, un arī pasākumu klasifikācijā redzamas atšķirīgas pieejas, pētījuma autore izvēlējusies padziļināti raksturot dažādus drošības aspektus, kas aktuāli tieši brīvdabas masu pasākumiem. Pētījuma rezultātu daļā šie drošības aspekti raksturoti pēc nejauša secības principa, aptverot dažādas pasākuma plānošanas un norises stadijas, procesus un aspektus – vieta un laiks, drošība un kārtība, laikapstākļi, sabiedrības un personīgā veselība, epidemioloģiskā drošība, sanitārās prasības un higiēna, atkritumu pārvaldība, ēdināšana un dzeramais ūdens, alkohola lietošana un tirdzniecība, transporta loģistika, infrastruktūra norises vietā, dalībnieku skaita kapacitāte, ugunsdrošība, sadarbība ar medijiem, rīcības plāns ārkārtas situācijām.

Metodoloģija

Pētījuma autore padziļināti pievērsusi uzmanību dažādiem būtiskiem drošības aspektiem un izaicinājumiem, veicot gadījuma analīzi diviem brīvdabas masu pasākumiem – “Rimi” Rīgas maratonam un Visvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkiem. Šie pasākumi, lai arī pēc savas būtības ļoti atšķirīgi, izraudzīti tādēļ, ka bijuši vieni no retajiem pasākumiem, kas plānoja norisi arī 2020. un 2021. gadā, par spīti Covid-19 pandēmijai un tās radītajiem ierobežojumiem.

Empīriskajā daļā kā datu ieguves metode izmantotas padziļinātas, daļēji strukturētas intervijas ar speciālistiem, kuri iesaistīti drošības organizēšanā un nodrošināšanā

brīvdabas masu pasākumos – SIA “Magic Nebula” pasākumu tehnisko menedžeri un producentu Rihardu Gulbi, “Rimi” Rīgas maratona organizatori, “NECom” mārketinga un komunikāciju daļas vadītāju, maratonisti Ulriku Plotnieci, Slimību profilakses un kontroles centra sabiedrības veselības speciālisti, analītiķi un epidemiologi Lusinu Tumanjanu (*Lusine Tumanyan*), Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas Toksikoloģijas un Sepses klīnikas vadītāju, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta Specializētā Medicīnas centra (turpmāk – SMC) ārstu – konsultantu, anesteziologu – reanimatologu dr. Oļegu Šubu.

Analīzei izmantota gan publiski pieejamā informācija par pasākumu norisi, gan dati no pasākumu plānošanas dokumentiem, kas paredzēti operatīvo dienestu lietošanai. Šie dokumenti pamatā ir specifisks darba materiāls, kas tiek veidots katram masu pasākumam, plānojot drošības aspektus un rīcības plānus ārkārtas situācijām. Lai arī tie satur daudz informatīva rakstura ziņu un arī publiski pieejamus datus, tajos atrodamā arī ļoti specifiska rakstura informācija un daudz personu datu, tādēļ pētījumā izmantota šo dokumentu analīze, bet saistībā ar datu aizsardzības prasībām, šie plānošanas dokumenti nedrīkst tikt tieši pārpublicēti pilnā apmērā.

Īss izraudzīto pasākumu raksturojums

“Rimi” Rīgas maratons ir ikgadēji lielākie skriešanas svētki Latvijā, kas Rīgā norisinās jau trīsdesmit gadus. Katru gadu maratonā piedalās gan profesionāli skrējēji, gan amatieri, kas savus spēkus var izmēģināt dažādās distancēs – maratona (42,195 km), pusmaratona (21,097 km), 10 km, 5,5 km un īsās distances bērnu skrējieniem. Maratona aktivitātes norisinās divas dienas, pirmajā notiek ģimeņu aktivitātes un distances pašiem mazākajiem, bet otrajā dienā tiek skrietas lielās sacensību distances. 2024. gada maratonā piedalījās 33 000 skrējēju no 104 valstīm [Rimi Rīgas maratons 2024]. Pusmaratona un maratona distances trases aptver lielu daļu Rīgas centra, attiecīgi atstājot būtisku ietekmi uz satiksmes organizāciju pasākuma laikā, bet lielākā skatītāju plūsma ierasti vērojama Krastmalā, kur izvietotajā starta/finiša zonā pulcējas gan skrējēji, gan skatītāji un līdzjutēji.

Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētki Aglonā ir reliģisks pasākums vairāku dienu garumā, kas katru gadu 11.–15. augustā pulcē neskaitāmus svētceļotājus Aglonas bazilikā un tās teritorijā. Tie ir vieni no galvenajiem katoļu baznīcas svētkiem, kas tiek svinēti par godu Jaunavai Marijai, Jēzus Kristus Mātei, un tiem ir valsts nozīmes statuss [Ministru kabinets 2010]. Apmeklētāju skaits šajos svētkos ir bijis ļoti mainīgs, bet rekordlielu skaitu tas sasniedza 2000. gadā, vienkopus pulcējot aptuveni 450 000 apmeklētāju [Aglonas oficiālais tūrisma portāls]. Tieši mainīgais apmeklētāju skaits ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas ietekmē drošības situāciju Aglonas reliģiskajos svētkos, un, to plānojot, ir būtiski ņemt vērā dažādus aspektus (norises laiku darbadienās vai brīvdienās, laikapstākļu prognozi, lielus

religiskus pasākumus kaimiņvalstīs, kas norisinās tajā pašā laikā, nozīmīgu viesu ierašanos utt.). Ja plānotais apmeklētāju skaits noteikts nekorekti, ir liela iespējamība, ka ieplānotie resursi var tikt izšķērdēti vai, gluži pretēji – pastāv iespējamība nespēt tikt galā ar drošības riskiem.

Pētījuma rezultāti: izvēlēto pasākumu drošības aspekti un to izaicinājumi

Lai arī “Rimi” Rīgas maratons un Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētki Aglonā pēc sava mērķa un norises ir ļoti atšķirīgi, drošības jautājumos ir gan daudz individuālu iezīmju, gan kopīgo elementu.

1. Pasākuma vieta un laiks

Ja publisks pasākums norisinās jau daudzus gadus pēc kārtas, nemainīga norises vieta un laiks apmeklētājiem palīdz daudz labāk plānot savu dalību, attiecīgi nemainīgs norises laiks ik gadu var veicināt gan apmeklētāju skaitu, gan sniegt iespēju iešaistītajiem pakalpojumu sniedzējiem veiksmīgāk sagatavoties.

“Rimi” Rīgas maratona gadījumā pasākuma vieta un laiks lielākoties ir bijuši nemainīgi, tomēr redzamas nelielas izmaiņas gadu gaitā. Norises vieta vienmēr bijusi Rīgas centrā, bet trases maršrutā tikušas mainītas vien dažas ielas vai virzieni, lai ilggadējiem skrējējiem būtu interesantāk. Kopš 2007. gada maratona trase vienmēr šķērsojusi kādu tiltu pāri Daugavai, kas dod iespēju piedzīvot nelielu kāpumu salīdzinoši līdzenajā Rīgas centrā [Vecvagars 2020]. 2007. gada maratons arī pirmo reizi notika svētdienā un visus turpmākos gadu saglabāja nemainīgu norises laiku – maija otrajā svētdienā, sestdienā savukārt plānojot bērnu un ģimeņu skrējienus. Vienīgais izņēmums bija Covid-19 pandēmijas laiks 2020. un 2021. gadā, kad sakarā ar ārkārtējo situāciju un ierobežojumiem valstī, maratona norise tika plānota oktobra un augusta mēnešos, cerot uz situācijas uzlabošanas un ierobežojumu mīkstināšanu [Galkins 2020, Timofejevs 2020].

Pilnīgi nemainīgu pasākuma vietu un laiku saglabājuši Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētki Aglonā, kas jau vairākus gadus sagaida svētku ceļniekus Aglonas bazilikas teritorijā 11.–15. augustā. Līdz ar to, ja 15. augusts, kas ir nozīmīgākā diena visā svētku procesā, iekrīt sestdienā vai svētdienā, ir paredzams daudz lielāks cilvēku skaits nekā tad, ja tā gadās darba diena. Tiesa gan, lai dotu arvien lielāku iespēju cilvēkiem svētkus apmeklēt, vairākās Latgales pašvaldībās, piemēram, Ludzā [Ludzas novads 2019] un Ilūkstē [Ilūkstes novads 2019] 15. augustu mēdz izsludināt kā oficiālu brīvdienu.

2. Drošība un kārtība

Drošībai un sabiedriskajai kārtībai liela uzmanība pievērsta abos analizētajos pasākumos, paredzot lielu cilvēku skaitu vienlaicīgi. “Rimi” Rīgas maratona laikā par

drošību un kārtību pamatā rūpējas apsardzes firma, Valsts policija (turpmāk – VP) un Pašvaldības policija. To uzdevums ir rūpēties par satiksmes ierobežošanu, plūsmas ievērošanu atbilstoši izvietotajām barjerām un sabiedrisko kārtību. “Rimi” Rīgas maratonā sāk pievērst arvien lielāku uzmanību terorisma draudiem, un 11. novembra krastmala galējos punktos tiek pilnībā bloķēta, lai izslēgtu iespējamību smagajām automašīnām iebraukt pūlī, veicot teroraktu. Operatīvie dienesti pastiprinātu uzmanību pievērš arī bez uztraudzības atstātām mantām (maisiem, mugursomām) un šādos gadījumos nekavējoties ziņo VP, lai novērstu potenciālos draudus [Operatīvo dienestu vadības grupa 2019].

Tikpat stingri tiek uzmanīta drošība un sabiedriskā kārtība Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkos Aglonā. Tā kā Aglonā nav pašvaldības policijas un šie reliģiskie svētki ir valsts nozīmes pasākums, tad par drošību un kārtību pasākumā rūpējas VP un Zemessardze, saņemot līdzekļus no valsts budžeta [Ministru kabinets 2017]. VP pārziņā lielākoties ir satiksmes ierobežojumu nodrošinājums ap bazilikas teritoriju, sadarbībā ar VUGD ierobežota pārvietošanās un drošība uz ūdens teritorijai blakus esošās ūdenstilpēs (piemēram, Cīrīša ezerā), kā arī kinoloģijas nodaļas patruļas pirms pasākuma un norises laikā, meklējot sprāgstvielas teritorijā. Savukārt Zemessardze galvenokārt rūpējas par cilvēku vienmērīgas plūsmas ievērošanu, īpaši lielākajos noslodzes punktos – pie Svētavota un “Aglonas Brīnumdarītājas Dievmātes” svētbildes visu dienu garumā, kur cilvēki mēdz pat vairākas stundas stāvēt rindās, un pie Krusta Kalna pēc Tautas Krustaceļa 14. augustā.

3. Laikapstākļi

Par to, kā laikapstākļi var ietekmēt plānoto norisi un, jo īpaši, cilvēku veselības stāvokli, pastiprināti tiek domāts abos analizētajos pasākumos. “Rimi” Rīgas maratons norisinās neatkarīgi no tā, kādi ir laikapstākļi – lietus vai saulaina tveice, tomēr tas būtiski maina skrējēju pieredzi un sajūtas trasē. Organizatori un mediķi vienmēr aktīvi seko līdzi laikapstākļu prognozēm, paredzot potenciālos riskus. Par optimālu gaisa temperatūru skriešanas sacensībām mediķi uzskata 16–18 °C [Operatīvo dienestu vadības grupa 2020].

Arī Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkos Aglonā laikapstākļiem ir liela nozīme risku menedžmentā. Lai arī teritorijā atrodas bazilika ar plašām telpām, kur arī ticīgie apmeklē atsevišķus dievkalpojumus, lielākie un svarīgākie programmas notikumi ir Sakrālajā laukumā baznīcas āra teritorijā. Arī tur pārāk karstā laikā apmeklētājiem var sākties hipertermija, bet pārāk aukstā – hipotermija.

4. Sabiedrības un personīgā veselība

Šis drošības aspekts noteikti ir viens no būtiskākajiem abos pasākumos, turklāt ir tiešā mērā saistīts ar jau minētajām laikapstākļu ietekmēm.

Maratona laikā mediķi kā biežākos risku faktorus veselības problēmām paredz:

1. Lielu dalībnieku skaitu, kuri pārvērtē savas iespējas (pārslodze iepriekšējās dienās, enerģijas dzērienu lietošana, nepietiekama fiziskā sagatavotība) – galvenokārt 10 km un 21 km distancē;
2. Laikapstākļu veicināti veselības traucējumi (hipo/hipertermija, paslīdēšanas traumas lietus laikā);
3. Iespējamās grūtības sazināties valodas barjeras dēļ – nespēja paskaidrot savas sūdzības, pamata saslimšanas, alerģijas vai nosaukt lietotos medikamentus;
4. Pakļupšana aiz nomestām dzeramā ūdens pudelēm vai paslīdēšana pie izlietajiem ūdeņiem;
5. Apgrūtināta telefoniska un radiosakaru saziņa skaņas pastiprinātāju tuvumā (starta/finiša zonā);
6. Augsts Covid-19 infekcijas izplatības risks (dalībniekiem raksturīgā forsētā elpošana un spļaušana skrējiena laikā šos riskus paaugstina) [Operatīvo dienestu vadības grupa 2021].

Lai atvieglotu darbu mediķiem, īpaši kritiskās situācijās, organizatori dalībnieku numurzīmju reversā izveidojuši anketu par personas vispārējo veselības stāvokli un kontaktpersonu ārkārtas situācijā [Rimi Rīgas maratons 2021].

Savukārt Aglonas kristīgajos svētkos biežākie veselības problēmu riski pasākuma laikā parasti tiek prognozēti saistībā ar:

1. Laikapstākļiem (karstums, saule, lietus, krasas temperatūras maiņas);
2. Vecāka gadagājuma cilvēkiem ar hroniskām saslimšanām;
3. Svētku ietekmi uz cilvēku psihi – garīgo savīļojumu, nekritisku attieksmi par savu veselības stāvokli, fizisku pārslodzi;
4. Lielu degošu sveču daudzumu Krusta kalna pakājē un Krusta ceļa norises laikā (apdegumu riski);
5. Ēšanas režīma būtiskām izmaiņām un neregularitāti;
6. Ūdenstilpju tuvumu (slīkšanas riski);
7. Augstām metāla konstrukcijām (translācijas ekrāni, TV filmēšanas platforma) (traumu risks, īpaši mugurkaula traumas);
8. Lielo attālumu līdz stacionārās ārstniecības iestādēm (problēmas ar transportēšanu);
9. Aktīvu norisi ļoti plašā teritorijā āra apstākļos, t. sk. diennakts tumšajā laikā, nakšņošanu teltīs;
10. Insektu dzēlieniem [Operatīvo dienestu vadības grupa 2019].

5. Epidemioloģiskā drošība

Pirms Covid-19 pandēmijas publiskajos pasākumos, rūpējoties par epidemioloģisko drošību, vairāk tika domāts par korektu darbu ēdināšanas zonā, lai nerastos dažādi funkcionālie kuņģa un zarnu trakta traucējumi. Ja par šādu veidu slimību izpla-

tību bija aizdomas publiskā pasākumā, Slimību profilakses un kontroles centra speciālisti veica epidemioloģiskās pārbaudes. Tomēr Covid-19 izplatība epidemioloģiskajai drošībai piešķīrusi pavisam citu, daudz lielāku nozīmi un augstas pakāpes riskus.

Tieši divi analizētie pasākumi Covid-19 kontekstā, kas Latvijā īpaši izceļas, jo vienīgie ļoti aktīvi un neatlaidīgi plānoja savu norisi 2020. gada vasarā un norisinājās arī 2021. gadā.

Maratona organizatori šajā ziņā uz pusi samazināja plānoto dalībnieku skaitu, neaicinot ārvalstu dalībniekus, plānoja, kā nodrošināt iespējami lielāku dalībnieku distancēšanos, dalot sākuma laikus ar 10 minūšu intervāliem starp skriešanas koridoriem, lūdza dalībniekus ierasties ar iepriekš izņemtiem dalības numuriem un uzvilktām sejas maskām [Rimi Rīgas maratons 2021]. Savukārt Aglonā, plānojot svētkus pandēmijas laikā, liela uzmanība tika pievērsta apmeklētāju distancēšanās ievērošanai, sanitārām prasībām, sejas aizsargmasku lietojumam, ēdināšanas pakalpojumu un tirdzniecības ierobežošanai [Nikona 2020].

6. Sanitārās prasības un higiēna

Šis drošības aspekts ir cieši saistīts ar iepriekšminēto epidemioloģisko drošību. Primārais uzdevums šajā jomā masu pasākumos ir nodrošināt pietiekamu labierīcību skaitu atbilstoši apmeklētāju daudzumam, iespēju nomazgāt un dezinficēt rokas.

7. Atkritumu pārvaldība

Šis drošības aspekts reti kad izraisīs augsta riska bīstamību, bet tomēr bez labas atkritumu pārvaldības neiztikt nevienā publiskā pasākumā. Neatkarīgi no izvēlēta finansālā un tehniskā risinājuma par atkrituma pārvaldi, svarīgākais, īpaši pasākumos vasaras laikā, ir laicīga utilizēšana, lai neradītu papildus riskus sabiedrības veselībai.

8. Ēdināšana un dzeramais ūdens

“Rimi” Rīgas maratonā ēdināšanas pakalpojumi norises vietā parasti nav nodrošināti, bet par dzeramo ūdeni organizatori domā pastiprināti. Būtiski skrējējiem ir ne tikai padzerties ūdeni, bet arī uzņemt sāļus, kas pasargā no organisma atūdeņošanās. Turklāt, atbilstoši skriešanas sacensību standartiem, ūdens izdales punktus pieņemts izvietot ik pēc 5,5 km, līdz ar to nereti dalībnieki ir pārsteigti un neapmierināti, ka īsākajā – 5 km distancē – pa vidu nav ūdens punktu [Plotniece 2021].

Savukārt, domājot par dzeramo ūdeni Aglonas svētku norises laikā, īpaša nozīme ir teritorijā esošajam Svētavotam, no kura daudzi apmeklētāji pilda ūdeni savos līdzņemtajos traukos. No drošības viedokļa šāda pieeja ļauj samazināt infekciju risku, jo apmeklētāji patiešām ierasti ierodas ar saviem ūdens uzglabāšanas traukiem. Lai pārliecinātos, ka šis ūdens ir lietojams uzturā un nav bīstams, Veselības inspekcija pirms pasākuma norises paņem ūdens paraugus analīzei un sniedz atzinumu par tā izmantošanu uzturā [Ministru kabinets 2018].

9. Alkohola lietošana un tirdzniecība

Šis noteikti ir viens no drošības aspektiem, kas nav vērtējams kā augstas iespējamības risks nedz “Rimi” Rīgas maratona laikā, nedz Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkos. Ja kādā no šiem pasākumiem ierodas iereibušas personas un traucē sabiedrisko kārtību, par to atbild attiecīgās institūcijas (apsardze, policija vai Zemessardze).

10. Transporta loģistika

Satiksmes ierobežojumiem “Rimi” Rīgas maratona laikā ir liela nozīme, jo tiek slēgta vai ierobežota kustība lielā daļā Rīgas ielu trases tuvumā [Rimi Rīgas maratons 2021]. Pasākuma norises laikā arī organizatori nepārvietojas ar auto slēgtajās ielās, tostarp Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta brigādes tika lūgtas skrējēju ceļā nepārvietoties, dežūras vietās ierasties un doties prom, izmantojot blakus ielas un pa trasi pārvietoties tikai galējas nepieciešamības gadījumā, saskaņojot to ar vadības ārstu. Aiz pēdējā dalībnieka, kurš vēl iekļaujas kontrollaikā, trasē dodas vieglā tipa automobilis ar izgaismotu paziņojumu “Kontrollaika beigas” vai velosipēdists ar uzrakstu “Skrējiena beigas” un pie velosipēda piesietiem baloniem. Pēc šīs plūsmas beigām notiek maratona trases slēgšana un tiek atsākta satiksmes plūsma. Tie dalībnieki, kuri nav iekļāvušies kontrollaikā, tiek aicināti skrējieni beigt vai turpināt to pa ietvēm, uzņemoties pilnu atbildību par savu drošību [Operatīvo dienestu vadības grupa 2019].

Aglonā, savukārt, papildus apdraudējums uz autoceļiem rodas sakarā ar svētceļnieku lielajām grupām, kas dodas uz svētvietu ar kājām no visdažādākajām pilsētām. Lai mazinātu negadījumu risku, Latvijas Valsts ceļi veic satiksmes ierobežojumus Aglonas tuvumā un informē sabiedrību. Parasti šie ierobežojumi attiecas tikai uz kravas auto tranzītsatiksmi, kuriem tiek bloķēta braukšana vairākos ceļu posmos, un to kustība tiek novirzīta uz apkārtceļiem [LSM 2020].

11. Infrastruktūra norises vietā

Šis drošības aspekts ir ļoti individuāls katram konkrētajam pasākumam un norises vietai. “Rimi” Rīgas maratona kontekstā, organizatoriem un par drošību atbildīgiem dienestiem ir jāpielāgojas esošajai pilsētvidei un tur sastopamajai infrastruktūrai. Būtiska uzmanība tiek vērsta ceļa segumiem maratona distancē, kas var gan ietekmēt skrējiena rezultātus, gan radīt papildu riskus (piem., zināt, cik daudz no trases seguma ir asfalta segums (mēdz sakarst) un bruģis (aizķeršanās riski)) [Operatīvo dienestu vadības grupa 2020]. Arī pareizai nožogojuma izvēlei ir ļoti būtiska nozīme – maratonā būtu vēlams izmantot slīpā veida pasākumu norobežojumu (dēvēts žargonā arī par maratona sētu), kuram ir nolokāmi stiprinājumi un mazāks risks apgāzties un radīt kādas papildu traumas sporta sacensību laikā.

Aglonas bazilikas teritorijā organizatoriem un drošības dienestiem jāņem vērā jau esošā baznīcas un tās teritorijas infrastruktūra. Šajā ziņā pozitīvi vērtējams fakts,

ka 2018. gadā, gatavojoties pāvesta Franciska vizītei, Sakrālajā laukumā tika nomaiņīts bruģa segums, kas samazinājis traumēšanās risku apmeklētājiem [Čigāne 2018].

12. Dalībnieku skaita kapacitāte

Maratona dalībnieku skaitu pamatā nosaka organizatoru veiktie plūsmas aprēķini, masu startu plānotie laiki un attiecīgais skrējēju izvietojums “koridoros” un organizatoriskās iespējas nodrošināt visu nepieciešamo plānotajam cilvēku skaitam. Savukārt kristīgajos svētkos principā cilvēku skaita ierobežojumu Aglonas bazilikas teritorijā uz svētkiem nav – tiek gaidīts ikviens, jo Sakrālā laukuma platība mērāma vairākos tūkstošos kvadrātmetru.

13. Ugunsdrošība

“Rimi” Rīgas maratona laikā nav augstu ugunsdrošības risku, līdz ar to principā tiek veikta pārbaude, vai norises vietā viss atbilst pamata ugunsdrošības prasībām. Savukārt Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkos Aglonā īpaši paaugstināti riski ugunsdrošības jomā paredzami 14. augusta vakarā, kad tūkstošiem cilvēku dodas Krusta ceļā ar aizdegtām svecītēm un gājiena noslēgumā savas svečītes novieto Krusta kalna pakājē, kur tās mēdz sakust kopā un uzliesmot lielākās liesmās.

14. Sadarbība ar medijiem

Ar medijiem par pasākuma norisi maratonā sazinās “NECom” mārketinga un komunikācijas daļa, savukārt Aglonas svētkos ar medijiem sazinās garīdznieki. Par krīzes situācijām medijiem informāciju sniedz atbildīgie ārkārtas dienesti. Īpaši svarīgi gan būtu mēģināt organizatoriem un operatīvajiem dienestiem domāt par to, kādu un vai vispār kādu informāciju tie ziņo medijiem, gadījumos, ja pasākumā sākas kāda īpaši bīstama situācija vai apdraudējums. No vienas puses, tā var būt iespēja informēt sabiedrību par potenciālo apdraudējumu, no otras puses, ja apdraudējums ir bijis lokāls un jau aizritējis, varbūt labāk informāciju publiskot tikai pēc norises beigām, lai pūlī nesāktos panika.

15. Rīcības plāns ārkārtas situācijām

Vienmēr, rīkojot lielus masu pasākumus, tiek veidots plāns ārkārtas situācijām. Pie tā parasti strādā dažādi iesaistītie palīdzības dienesti, organizatori un citi risku menedžmentā iesaistītie. Abos analizētajos pasākumos būtiskākos riskus ārkārtas situāciju iemesliem paredz iespējamās dabas stihijas (vētra, liels karstums, plūdi, zibens trāpījumi), tehnoloģiskas avārijas (skatuves konstrukciju, tribīņu, televīzijas konstrukciju sabrukšana) un panika pūlī ar tam sekojošu masveida nenokoordinējamu pārvietošanos [Operatīvo dienestu vadības grupa 2020].

Secinājumi

Organizējot brīvdabas masu pasākumus, organizatoram jādomā par drošību ļoti dažādos aspektos, tādēļ risku menedžmentam jāatvēl gan laika, gan finanšu resursi. Vēlams iesaistīt profesionālus pakalpojumu sniedzējus un drošības dienestus, kas spēs ar savu pieredzi palīdzēt un atrast labākos risinājumus individuāli katram pasākumam. Lai labāk rūpētos par drošību brīvdabas masu pasākumos, būtiski ir veikt nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, kas palīdzētu nozares attīstībai. Pētījumā secināts:

- Drošības aspektu plānojums, analizējot potenciālos draudus, ir daļa no risku menedžmenta. Šai plānošanas sadaļai jāpievērš liela uzmanība, veidojot publisku pasākumu, tomēr tā nedrīkst pilnībā aizēnot pasākuma mērķi un ieceres.
- Drošības aspektu brīvdabas masu pasākumos ir ļoti daudz, un katram no tiem ir būtiska nozīme pasākuma norises laikā. Tos grūti atdalīt citu no cita, un nenovērsti riski kādā jautājumā var novest pie apdraudējuma citā aspektā. Pasākuma organizatoram nav vienam jā rūpējas par visiem šiem drošības jautājumiem, bet jābūt pārliecinātam, ka, piesaistot nepieciešamos pakalpojumu sniedzējus un iekšējos resursus, par drošību pasākumā tiks gādāts pilnībā.
- Salīdzinot drošības aspektus "Rimi" Rīgas maratona laikā un Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkos, var secināt, ka, lai arī pasākumi pēc sava rakstura ir ļoti atšķirīgi, daudzi būtiskie aspekti, piemēram, par pūļa vadību, cilvēku veselību, dzeramā ūdens pieejamību u. c. ir kopīgi. Līdz ar to var secināt, ka pasākuma organizatoriem ir iespēja daudz mācīties un gūt arī no citu pasākumu piemēriem, pat ja tie ir šķietami ļoti atšķirīgi.
- Pasākuma organizatoram drošības aspektu plānojums jāsāk veidot, jau domājot par pasākuma mērķi un idejām, kā arī plānojot budžetu. Jebkurā no analizētajiem drošības aspektiem rodas lielākas vai mazākas izmaksas, tomēr finansiāliem apsvērumiem nekad nevajadzētu kļūt par iemeslu apmeklētājiem bīstama pasākuma organizēšanai.

Lai arī rakstā analizēti pasākumi un to veiktais risku menedžments Covid-19 pandēmijas laikā, kad drošības aspektiem tika pievērsta vislielākā uzmanība, tomēr minētie drošības aspekti ir ņemami vērā arī šobrīd, plānojot pasākumus, kad pandēmija jau ir beigusies un liela daļa ierobežojumu atcelti. Šo rakstu iespējams izmantot kā nelielu ceļvedi, veicot risku menedžmentu pasākuma plānošanas laikā, lai pārliecinātos, vai ir padomāts par dažādiem drošības aspektiem un nav nepieciešami kādi papildu resursi veiksmīgākai pasākuma norisei.

Izmantotie avoti

- Aglonas oficiālais tūrisma portāls. *Aglonas Bazilika*. Pieejams: <http://www.aglona.travel/ko-apskatities/baznicas/aglonas-bazilika/> (skatīts 26.05.2021.)
- Čigāne, I. (2018). Aglona pamazām gatavojas pāvesta vizītei. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/reportaza-aglona-pamazam-gatavojas-pavesta-vizitei.a279116/> (skatīts 29.05.2021.)
- Dowson, R., Bassett, D. (2015). *Event Planing and Manegement*. Kogan Page.
- Galkins, G. (2020). *Rīgas maratonu pandēmijas dēļ atliek uz nenoteiktu laiku*. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/sports/citi/rigas-maratonu-pandemijas-del-atliek-uz-nenoteiktu-laiku.a354016/> (skatīts 26.05.2021.)
- Getz, D. (2012). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. Place of publication not identified. Routledge.
- Goldblatt, J. (2013). *Special Events. Creating and Sustaining a New World for Celebration*. Place of publication not identified. John Wiley & Sons.
- Goldblatt, J., Kathleen S. Nelson, and International Special Events Society (2001). *The International Dictionary of Event Management*. New York: John Wiley.
- Ilūkstes novads (2019). Pašvaldības apmeklētāju ievēribai: 15. augusts – brīvdiena. Pieejams: <https://www.ilukste.lv/pasvaldibas-apsekletaju-ieveribai-15-augusts-brivdiena-4/> (skatīts 27.05.2021.)
- Korstanje, M. E., Raj, R., Griffin, K. (2018). *Risk and Safety Challenges for Religious Tourism and Events*. Place of publication not identified: CABI.
- Latviešu literārās valodas vārdnīca (LLVV). (1972–1996). Pieejams: <https://tezaurs.lv/risks> (skatīts 04.04.2021.)
- LSM.lv Ziņu redakcija (2019). *Plaša mēroga pasākumiem būs jāizstrādā īpašs drošības plāns*. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/plasa-meroga-pasakumiem-bus-jaizstrada-ipass-drosibas-plans.a338887/?utm_source=rss&utm_campaign=rss&utm_medium=links (skatīts 20.11.2019.)
- Ludzas novads. *Ludzas novada iedzīvotāju ievēribai: 15. augusts – brīvdiena*. Pieejams: <https://www.ludza.lv/jaunumi/ludzas-novada-iedzivotaju-ieveribai-15-augusts-brivdiena/> (skatīts 27.05.2021.)
- LR Ministru kabinets (2010). *Kārtība, kādā tiek noteikti valsts nozīmes pasākumi Aglonas svētvietā, kā arī nodrošināta to norise un finansēšana*. 25.05.2010. Pieejams: [https://likumi.lv/ta/id/210864-kartiba-kada-tiek-%20noteikti-valsts-nozimes-pasakumi-aglonas-svetvieta-ka-ari-nodrosinata-to-norise-un-%20finansesana](https://likumi.lv/ta/id/210864-kartiba-kada-tiek-noteikti-valsts-nozimes-pasakumi-aglonas-svetvieta-ka-ari-nodrosinata-to-norise-un-%20finansesana) (skatīts 26.05.2021.)
- LR Ministru kabinets (2017). *Rīkojums Par valsts nozīmes pasākumu starptautiskas nozīmes svētvietā Aglonā un tā nodrošināšanas un drošības plānu 2018. gadam*. 25.10.2017. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/294545-par-valsts-nozimes-pasakumu-starptau>

- tiskas-nozimes-svetvieta-aglona-un-ta-nodrosinasanas-un-drosibas-planu-2018-gadam (skatīts 27.05.2021.)
- Nedelman, M. (2017). *When the hospital looks like a 'war zone'*. Pieejams: <https://edition.cnn.com/2017/11/07/health/trauma-surgeons-mass-casualties/index.html> (skatīts 20.11.2019.)
- Nikona, L. (2020). *Kas jāzina par svētku norisi Aglonā*. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/318710-kas-jazina-par-svetku-norisi-aglona-2020> (skatīts 28.05.2021.)
- Operatīvo dienestu vadības grupa. *Medicīnisko resursu plānojums un reaģēšana ārkārtas situācijās. Rimi Rīgas maratons 2019.*
- Operatīvo dienestu vadības grupa. *Medicīnisko resursu plānojums un reaģēšana ārkārtas situācijās. Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētki 2019.*
- Operatīvo dienestu vadības grupa. *Medicīnisko resursu plānojums un reaģēšana ārkārtas situācijās. Rimi Rīgas maratons 2020.*
- Operatīvo dienestu vadības grupa. *Medicīnisko resursu plānojums un reaģēšana ārkārtas situācijās. Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētki 2020.*
- Operatīvo dienestu vadības grupa. *Medicīnisko resursu plānojums un reaģēšana ārkārtas situācijās. Pavesta Franciska vizīte Latvijā 2018.*
- Plotniece, Ulrika, "Rimi" Rīgas maratona organizatore, "NECom" mārketinga un komunikāciju daļas vadītāja, maratoniste. Intervija veikta "Zoom" platformā 27.05.2021. Intervijas laiks 00:59:55.
- Rimi Rīgas maratons (2021). *Aicinām iepazīties ar satiksmes ierobežojumiem*. Pieejams: <https://rimirigamarathon.com/lv/jaunumi/706-satiksmes-ierobejojumi-maratona-laika> (skatīts 28.05.2021.)
- Rimi Rīgas maratons (2024). *Rimi Rīgas maratons noslēdzies ar rekordiem* Pieejams: <https://rimirigamarathon.com/lv/news/rimi-rigas-maratons-nosledzies-ar-rekordiem/> (skatīts 12.12.2024.)
- Saeima (2005). *Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums*. 16.06.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/111963-publisku-izklaides-un-svetku-pasakumu-drosibas-likums> (skatīts 16.05.2021.)
- Shone, A., Parry, B. (2010). *Successful event management*. Hampshire, U.K.: Cengage Learning EMEA.
- Timofejevs, M. (2020). Rīgas maratona norises pārceļ uz oktobri, skriešana varētu arī notikt virtuāli. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/sports/citi/rigas-maratona-norises-parcel-uz-oktobri-skriesana-varetu-ari-notikt-virtuali.a359433/> (skatīts 26.05.2021.)
- Vecvagaris, M. (2020). "Šoreiz pa īstam" – Aigars Nords 2007. gadā atdzīvina Rīgas maratonu. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/tautas-sports/soreiz-pa-istam-aigars-nords-2007-gada-atdzivina-rigas-maratonu.a376764/> (skatīts 26.05.2021.)